יש מצב של מלחמה. יש מצב של שלום. אין, ולא יכול להיות, לאורך ימים, מצב של „לא מלחמה ולא שלום". זאת כבר הוכיח בשעתו לנין לטרוצקי. אם אין שלום, מוכרחה לפרוץ במוקדם או במאוחר — מלחמה. כפי שקרה לפתע פתאום לפני ארבע שנים.

מה הן, אם כן, הדרכים לשלום?

כתיאוריה יש ארבע דרכים כאלה: הדרך הישראלית, הדרך הסובייטית, הדרך האמריקאית, והדרך האמריקנו־סובייטית.

הדרך הישראלית

תנועתנו דוגלת מאז ומעולם בדרך הישראלית לשלום. כלומר: יוזמה ישראלית, שתתחיל בהצהרה ישראלית על המחיר שמוכנים לשלם, ועל התמורה שאנו רוצים להשיג.

המחיר: נסיגה לגבול ה־4 ביוני, בשינויים קטנים ומוסכמים; הסכמה להקמת מדינה פלסטינית, פיתרון לבעיית הפליטים. התמורה: שלום רשמי ואמיתי, סידורי־ביטחון משוריינים, גבול פתוח, ריקמת־חיים חדשה בין עמי המרחב.

לאור ניתוח המצב, כולל ההצהרות האחרונות של מנהיגי ערב, אנו משוכנעים שגם היום יכולנו להשיג שלום ישיר עם מצריים ופלסטין, כלי התערבות המעצמות, אילו הצהרנו בפה מלא, ובדרך אמינה, שזהו המחיר וזוהי התמורה.

אין לי זמן להביא בפני הבית את גודש העובדות. אסתפק בשתי הצהרות — של נשיא מצריים ושל מלך ירדן.

אנואר אל־סאדאת, באותו נאום במועצת־האומה מה־2 ביוני, שהותקף וסולף בעיתונות, והיום בכנסת, אמר: „ניסינו, ואנו עדיין מנסים, לפתור את המשבר בדרך דיפלומטית. לא נעלנו את השער, ולא נחמיץ אף הזדמנות להסדר שלום."

התוספת המלחמתית באותו נאום, שבה השתמש אותנו לצלבנים, באה — לדבריו — מפני שאינו מאמין שישראל מוכנה להחזיר את השטחים גם תמורת שלום. חבל שראש־הממשלה אמרה פה בעניין זה חצי אמת, כאמרה „סוף הציטוט", באמצע הפסוק, ובהעלימה את ההקשר המלא.

ראש־הממשלה גולדה מאיר: אתה מסלף. מפני שאמרתי: „בין היתר הוא אמר זאת."

אורי אבנרי: גברתי ראש־הממשלה, מונח לפני הנאום. אני, במיקרה, חוקר־חובב של תולדות הצלבנים, גם של הספרות הערבית וגם של הספרות האירופית על נושא זה. אל־סאדאת אמר (אפשר להאמין או לא להאמין לדבריו, זה לא משנה, חשוב מה הוא אומר): הצלבנים המשיכו במלחמה נגדנו פעם אחרי פעם, והישראלים — גם אם יהיה שלום עכשיו — ינסו עוד פעם לכבוש אדמה מצרית, וכן הלאה וכן הלאה.

שמואל תמיר: — — — (לא נקלט).

אורי אבנרי: הויכוח עכשיו איננו מהי האמת ההיסטורית על הצלבנים. הויכוח הזה קיים בין ההיסטוריונים עד היום הזה. יש הרבה אחיזה להשקפה הערבית על הצלבנים — — —

יצחק רפאל: מה שאמר סאדאת — על זה הויכוח. ואתה לא מסרת בדיוק את דברי סאדאת.

אורי אבנרי: בדיוק, חבר־הכנסת רפאל. הויכוח אינו על השאלה האם נכונה ההשקפה האירופית או הערבית על הצלבנים. הויכוח הוא על השאלה: מה אמר סאדאת. וסאדאת לא אמר — — —

יצחק רפאל: סאדאת אמר שהסדר מדיני איננו בא במקום הסדר מלחמתי.

אורי אבנרי: לא דובים ולא יער. אין זו אמת. חבר־הכנסת רפאל, אני מציע לך לקרוא את הנאום במלואו. אין זכר לדבר הזה.

יצחק רפאל: קראתי אותו. אתה קראת רק קטעים, ואני קראתי אותו בשלמותו.

אורי אבנרי: גם אני. קרא אותו עוד פעם.

המלך חוסיין, באותו יום עצמו, פירסם הודעה מעניינת עוד יותר. בפולמוס שלו עם ארגוני הפידאיון הפלסטיניים, האשים אותם בנכונות להקים מדינה פלסטינית, תוך שלום עם ישראל.

הוא אמר: „מנהיגים של הפידאיון חורשים מזימה להקים מדינה פלסטינית פורשת... הקושרים משתמשים בתנועת הפידאיון כדי להסוות את מזימת הבגידה שלהם... הם מוכנים למכור את עצמם לאויב." הפרשנים הערביים קבעו שאישום זה הוטח בראש ובראשונה בפני יאסר ערפאת.

יחד עם עובדות רבות אחרות, מוכיחות הצהרות אלה שישנה גם כיום אפשרות מעשית שיוזמת־שלום ישראלית ישירה, כלפי מצריים והפלסטינים, תביא לשלום־אמת.

ברית־המועצות חודרת למרחב

זאת אנחנו מציעים, מזה ארבע שנים, ולמעשה מאז קום המדינה, אולם ממשלה זו, וראש־ממשלה זו, אינן מוכנות לכך.

ככך הפכה את ישראל לכדורגל, בו בועטים כל המבקשים לרכוש את לב הערבים ולהבטיח להם את אשר היינו צריכים להבטיח בעצמנו.

הדרך הסובייטית

הדרך השנייה מובילה למוסקבה — הדרך של PAX SOVIETICA. ברית־המועצות מבוצרת עתה במצריים, ובמידה רבה בגלל מדיניות ממשלות ישראל. החל בהתקפה של משה דיין על עזה בפברואר 1955, שגרמה לעיסקת־הנשק הראשונה של עבד־אל־נאצר עם הסובייטים, ועד לפצצת מצריים לעומק והסירוב להציע מפת־שלום סבירה — הכשרנו את הקרקע להתבצרות הסובייטים במצריים בכל שלב.

יתכן — ואני אומר זאת בזהירות קיצונית — שיש גם כיום אפשרות מעשית ליוזמה מדינית ישראלית, שמטרתה למצות את האפשרויות להסדר משולש, ישראלי—מצרי—סובייטי.

ברית־המועצות רוצה להישאר במצריים, ואינה מעוניינת במלחמה. אנחנו מעוניינים בשלום, ובעליית יהודים מברית־המועצות. המצרים מעוניינים בהסדר, ובחדאי אינם מעוניינים להעמיק עוד יותר את התלות בסובייטים.

אילו התקיימה פגישה בלאפלנד, או בכל מקום, אפשר היה לגשש בזהירות בכיוון זה.

אולם ממשלה זו, וראש־ממשלה זו, אינן מוכנות ללכת בדרך זו ברצינות, מפני שאינן מוכנות לשלם את המחיר, שהוא נסיגה, וגם תלותנו בארצות־הברית מקשה על כך.

הדרך האמריקאית

הדרך השלישית היא הדרך האמריקאית, הדרך של PAX AMERICANA.

רוג'רס ניסה ללכת בה. הוא אינו מקבל את עצות ח"כ בגין, המתנדב לתפקיד של יועץ מיוחד לבית הלבן. רוג'רס הבטיח למצרים נסיגה ישראלית, תמורת דחיקת רגלי הסובייטים. אך מכיוון שלא היה מסוגל לספק את הסחורה — התחייבות ישראלית לנסיגה — הוא נכשל, ואחרי רוג'רס בא פודגורני.

ברית סאדאת—פודגורני מוכיחה שאין עוד ממש בתקווה האמריקאית לדחוק את רגלי הסובייטים מן המרחב. הכנסנו אותם הנה, וכאן הם יישארו.

אפילו היתה ממשלת ישראל מוכנה לקבל את כל תוכנית רוג'רס — מכופקני אם ניתן עוד להשיג כיום שלום ישראלי—מצרי—אמריקאי, בלי השתתפות ברית־המועצות. אך ממשלה זו, וראש־ממשלה זו, אינן מוכנות לקבל אף את תוכנית רוג'רס.

הדרך המשולבת

למעשה הגענו עכשיו לסופו של פרק.

אמריקה ניסתה לדחוק את רגלי ברית־המועצות ממצריים, תמורת הבטחה לסלק אותנו מן השטחים המוחזקים. היא רצתה שנסיגתנו תיזקף על חשבונה, והיא התכוננה לגבות את המחיר — במטבע של אינטרס אמריקאי.

ברית־המועצות השתדלה לסכל נסיון זה, להוכיח למצרים שרק היא יכולה להביא לנסיגה ישראלית, ולגבות את המחיר בצורת התבססות סובייטית.

צרפת, בריטניה, ולאחרונה גם גרמניה, ניסו כולן להיכנס למישחק זה של מכירת הנסיגה הישראלית. תמהני מדוע לא עוסקות בכך גם מונאקו וליכטנשטיין).

כל הנסיונות הנפרדים האלה הגיעו לקיצם. אמריקה יודעת שאין תזוזה בלי ברית־המועצות, וברית־המועצות יודעת שאין תזוזה בלי ארצות־הברית. מכאן והלאה אין הסדר בלי שיתוף שתי מעצמות־העל — אותו שיתוף־פעולה שעזר להקמת ישראל. התנאים נתונים: שלום, הכרה הדדית, סידורי־ביטחון, נסיגה לגבול הקודם בשינויים קלים, ואולי פיתרון פלסטיני.

האם אנחנו מעוניינים בהסדר כזה? עזר וייצמן אומר — לא. עדיפה מלחמה.

מלחמה שתביא אולי לשלום — לשלום של בית־קברות.

אנחנו אומרים: בהחלט כן. השלום חשוב לאין־שיעור מן השטחים המוחזקים, וניתן להשיג שלום שיבטיח את ביטחוננו ואת עתידנו.

הצעה מהפכנית של סיעתנו:

ועידת־שלום מרובעת

ועידת שלום מרובעת

על כן אנו מציעים לממשלת ישראל, אם אין ברצונה או בכוחה ללכת בדרך של יוזמת־שלום ישירה כלפי מצריים ופלסטין, ללכת בעין פקוחה לקראת האפשרות הרביעית.

לא להמתין באפס־מעשה, לא לחכות להתדרדרות שתבות, אלא לפתח יוזמה ישראלית.

וזו הצעתנו המפורשת: תיזום ממשלת ישראל ועידת־שלום מרובעת, בהשתתפות שני היריבים ושתי המעצמות — ישראל, מצריים, ארצות־הברית וברית־המועצות.

הצעה מעין זו הועלתה לאחרונה בעולם, ופורסמה בשמו של הלורד קאראדון. יש תימוכין למחשבה שביצועה אפשרי לאלתר, בתנאי שישראל תקבל רשמית את העקרון של שלום אמיתי תמורת נסיגה אמיתית.

מה מציעה הממשלה במקום כל אלה?

תרופת־הפלא הנושנה: עוד נשק, עוד נשק, עוד נשק.

הנשק דרוש להגנה — ואין איש המזלזל בחשיבותו. אך הנשק אינו תחליף לשלום, ולא תחליף למדיניות.

ממשלה הרואה בנשק חזות הכל — כפי שקבעה היום ראש־הממשלה — אי־אפשר להצביע בעדה.

הצעת סיכום

מטעם סיעת העולם הזה — כוח חדש

מתוך צער על מחדלי הממשלה, ואי־נכונותה ליזום פעולה של ממש לקידום השלום, שהתבטאה היום מחדש בהודעת ראש־הממשלה,

ומאחר שהמשך המצב הנוכחי מוכרח להוביל ברבות הימים לחידוש המלחמה, תוך כדי עימות עם חלקי העוצמה הצבאית הסובייטית,

ולאור ההתפתחויות במרחב, המאפשרות השגת שלום של ממש וסידורי־ביטחון מוחשיים, תמורת החזרת השטחים המוחזקים,

ונוכח העובדה שנוכחות שתי המעצמות הגדולות במרחב היא בגדר עובדה מוגמרת, שאינה אין להתעלם ממנה,

קוראת הכנסת לממשלה ליזום כינוס ועידת־שלום מרובעת, בהשתתפות ישראל, מצריים, ארצות־הברית וברית־המועצות, לשם גיבוש הסכם־שלום כולל, צודק וברי־קיימא.

(הצעה זו נדחתה פה אחד, נגד קולו של אורי אבנרי. אבנרי נמנע מהצבעה על ההודעה המדינית של הממשלה ולא הצביע נגדה, מכיוון שבדברי התשובה שלה הבטיחה ראש־הממשלה לפעול למען השלום, ולא רצינו לחזדהות בהצבעה עם גח"ל).